

Danuta Krzywoń

Zasady postępowania z dziećmi leworęcznymi

Nauczyciel i Szkoła 1 (6), 104-108

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Krzywoń

Zasady postępowania z dziećmi leworęcznymi

Każdemu z rodziców zależy na prawidłowym i optymalnym rozwoju swojego dziecka. Celem, który przyświeca dorosłym jest wydobycie z dziecka tego, co w nim najlepsze, korygując słabe strony i defekty. Oddziaływania dorosłych na dzieci leworęczne są różne w zależności od wieku dziecka w poszczególnych okresach rozwojowych.

W wieku niemowlęcym obserwacja dziecka pozwoli rodzicom na zorientowanie się jaki jest genetycznie uwarunkowany jego model lateralizacji. W momencie zaobserwowania jakichkolwiek symptomów opóźnienia w rozwoju psychomotorycznym konieczna jest konsultacja specjalisty, który określi czy jest to leworęczność patologiczna czy genetycznie uwarunkowana.

Wiek niemowlęcy jest czasem bardzo silnego rozwoju ruchowego. W tym czasie bardzo uwidacznia się preferencja jednej ręki nad drugą. Wielu badaczy zajmujących się sprawą leworęczności zaleca wkładanie łyżki do prawej ręki dziecka, ustawienie kubeczka do picia po tejże stronie, aby prowokować częstsze używanie i wykorzystywanie tej ręki. Próby te muszą być zaniechane w momencie wyraźnej niechęci dziecka do samodzielnego jedzenia proponowaną ręką lub wyraźny opór dziecka. Około trzeciego roku życia ręka lewa może być wyraźniej wiodąca, ponieważ w tym wieku dziecko dojrzewa do bardziej precyzyjnych działań graficznych.

Okresem przełomowym, a zarazem bardzo ważnym w określaniu ostatecznej lateralizacji jest wiek przedszkolny. Wtedy to właśnie dziecko musi podjąć samodzielną decyzję co do wyboru ręki. Pomocna będzie tu postawa rodziców oraz wychowawców. W wieku przedszkolnym u dziecka usprawniana jest motoryka obu rąk ze szczególnym uwzględnieniem ręki dominującej. Ważne jest również utrwalenie prawidłowych nawyków ruchowych podczas wykonywania czynności graficzno-motorycznych, takich jak: trzymanie przyboru pisarskiego, zachowanie kierunku od lewej do prawej strony podczas rysowania szlaczków i kreślenia linii poziomych, a także rysowanie z góry na dół linii pionowych oraz kreślenie okręgów ruchem odwrotnym do ruchów wskazówek zegara.

Niekiedy bywa tak, że dziecko, które chętniej posługiwało się lewą ręką, po pewnym czasie spontanicznie zaczyna pisać prawą. Należy ono do osób o słabym nasileniu leworęczności, które pod wpływem obserwacji otoczenia i rówieśników upodobniły się do nich. Jeżeli u dzieci tych nie pojawiają się zaburzenia typu:

jąkanie, nerwowość, zacinanie i inne, należy pozostawić wybór dziecku, nie ingerując w jego decyzję (Bogdanowicz, 1992).

Jeżeli mamy do czynienia w wieku przedszkolnym z dzieckiem zdecydowanie leworęcznym, nie należy podejmować prób zmiany ręki czyli tak zwanego „przyuczania”, ale umacniać dziecko w przeświadczeniu, że wybrana przez nie ręka jest równie dobra jak prawa. Należy tak usprawnić tę rękę dziecka, aby ono rozpoczynając naukę w szkole było sprawne ruchowo w zakresie czynności manualnych oraz zorientowane prawidłowo w lewej i prawej stronie schematu ciała. Dziecko zarówno prawo- i leworęczne nie powinno mieć problemu w rozróżnianiu podstawowych kierunków w przestrzeni, poprawnego trzymania przyboru pisarskiego oraz kierunku pisania. Jeżeli u dziecka obserwujemy trudności w tym zakresie, należy podjąć zabiegi, które mają na celu kształtowanie prawidłowych nawyków oraz usprawnienie motoryki i orientacji w przestrzeni.

W klasie „0” w przypadku, gdy występują wątpliwości diagnostyczne, nauczyciel powinien skierować dziecko na konsultacje do psychologa, aby ten mógł ustalić sposób postępowania z dzieckiem. Jest to bowiem bardzo ważny okres, który poprzedza właściwą naukę pisania.

Obecnie w wielu krajach Europy leworęczność nie jest już „piętnowana” i traktowana jako coś „nienormalnego i dziwaczego”. Powoduje to jednak bardzo często brak zainteresowania osobami posługującymi się lewą ręką. Konsekwencją tego jest sytuacja, w której każdy leworęczny musi sam sobie radzić z technicznymi trudnościami w pisaniu, wypracowując własny sposób, nie zawsze właściwy i prawidłowy.

Gdy mówimy o postępowaniu z dziećmi leworęcznymi, należy wyraźnie podkreślić, że zajmowanie się dzieckiem leworęcznym nie jest równoznaczne z „przestawianiem” go na prawą rękę, jak to powszechnie jest rozumiane.

Przy podejmowaniu decyzji o dalszych losach badanego dziecka, które uchodzi w środowisku za leworęczne, należy pamiętać o tym, że nie należy przyuczać dziecka:

- lewostronnie zlateralizowanego,
- oburęcznych i lewoocznych,
- o wczesnych przejawach lateralizacji i silnym stopniu przewagi lewej ręki,
- mało sprawnych motorycznie (szczególnie o obniżonej sprawności motorycznej prawej ręki),
- u których występują zaburzenia towarzyszące, takie jak jąkanie, moczenie, nerwice, pismo lustrzane podczas pisania prawą ręką,
- nie akceptującego prób przyuczania, ponieważ powoduje to różnorodne zaburzenia u dzieci.

Próby przyuczania na prawą rękę mogą być zatem podejmowane jedynie w przypadku dzieci oburęcznych, dzieci o słabej przewodze lewej ręki, dzieci oburęcznych i jednocześnie prawooocznych, dzieci prawidłowo rozwiniętych umysłowo,

wykazujących dobrą sprawność ruchową prawej ręki, nie przejawiających dodatkowych zaburzeń mowy oraz zaburzeń o charakterze emocjonalnym.

Dziecko leworęczne samorzutnie usiłuje pisać tą ręką, która jest w danej chwili sprawniejsza, ale to zadaniem rodziców i nauczycieli jest sprawdzenie w sposób dyskretny i taktowny czy rzeczywiście dziecko, które chce pisać ręką lewą jest leworęczne, a nie np. oburęczne, oraz czy jego lateralizacja jest skrzyżowana czy jednorodna. Łatwo to stwierdzić, nie stosując koniecznych precyzyjnych metod, ale obserwując dziecko przy zabawie (kopanie piłki, patrzenie przez dziurkę od klucza, gra w karty czy wiele innych). Oprócz tego ogólnego określenia „stronności” dziecka dobrze byłoby określić stopień jego lateralizacji. Jest to bardzo ważny element pracy z dzieckiem zarówno dla nauczycieli, jak i rodziców. Są dzieci, które pomimo tego, że chętniej posługują się lewą ręką, to drugą kończyną mają nie mniej sprawną. Takie dzieci należą bardziej do obustronnych niż lewostronnych. Obok nich mogą też być takie dzieci, których nie należy nakłaniać do pisania ręką prawą. Ich silnie lewostronna lateralizacja uniemożliwia im wykonanie nieraz nawet bardzo prostych ruchów drugą kończyną (np. skakanie na jednej nodze) (Spionek, 1961). Dziecko leworęczne o niezbyt silnej lateralizacji, które jest dość sprawne ruchowo można w sposób życzliwy nakłaniać do pisania prawą ręką. Zaoszczędzi mu to w nauce pisania licznych trudności technicznych, które wiążą się z pisaniem lewą ręką. Pisanie prawą ręką jest szczególnie wskazane dla tych, u których oko prawe dominuje nad lewym. W tych przypadkach zmiana lewej ręki na prawą usuwa trudności związane z odwzorowywaniem niektórych liter. Dziecko leworęczne, a jednocześnie lewoocne i lewonozne powinno pisać lewą ręką, ale należy w początkowym etapie pisania pomagać mu w pisaniu ręką, dla której kierunek pisma osób praworęcznych nie jest kierunkiem naturalnym.

Innym bardzo ważnym elementem oddziaływania na leworęczne dzieci jest rozwijanie ich zdolności i talentów. Pomagają one uwierzyć dziecku, że może rozwiązać ono problemy, które na pewno pojawiają się na jego drodze. Ta świadomość uodporni „mańkuta” przed przeżywaniem wielu kłopotów życia codziennego, ponieważ problem lateralizacji nieodłącznie wiąże się z problemem, na który powinni zwrócić szczególną uwagę wychowawcy, a jest to stosunek kolegów do „mańkuta”. Bardzo często dziecko leworęczne wstydi się swojej „inności”. W tej sytuacji zadaniem nauczyciela oraz rodziców jest wytłumaczenie mu, że nie jest to powód do wstydu. Rodzice dziecka leworęcznego powinni ukierunkować swoje oddziaływanie na pomoc i ułatwienie dziecku egzystencji w środowisku, w którym dominują ludzie praworęczni. To oddziaływanie powinno zacząć się od ogólnego usprawniania czynności ruchowych dziecka w życiu codziennym, po fachową pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z rysowaniem i pisaniem, przy których to czynnościach konieczne jest odpowiednie ułożenie dłoni, nadgarstka, zeszytu, przyboru do pisania oraz oświetlenia. Należy pamiętać, że nawet najzycz-

liwsza atmosfera w domu i w szkole nie usunie wielorakich trudności, które stają przed uczniem leworęcznym. Większość z nich wymaga uważnego rozpatrzenia i umiejętnej interwencji wychowawczej.

Obserwuje się, że w wieku szkolnym dziecko leworęczne znajduje się zazwyczaj w sytuacji o wielu trudniejszej niż jego praworęczni rówieśnicy. Podjęcie nauki pisania stawia przed nim wiele trudności.

Jedną z najważniejszych dziedzin, w jakich należy udzielić pomocy dzieciom leworęcznym, jest przygotowanie ich do nauki pisania, a następnie wdrożenie do techniki pisania w sposób odpowiadający potrzebom osoby leworęcznej. Celom tym służą zajęcia stymulacyjno-korekcyjne i zajęcia wdrażające do pisania lewą ręką. Zajęcia te z jednej strony aktywizują rozwój psychomotoryczny dziecka i jego funkcje percepcyjne, motoryczne i koordynacyjne, a z drugiej strony korygują fragmentaryczne opóźnienia rozwojowe określonych funkcji i zaburzenia ich integracji. Wyrównywanie w ten sposób dysharmonii rozwojowych sprzyja uzyskiwaniu przez dzieci gotowości do nauki pisania. Na tej podstawie można wdrażać poprawną technikę pisania lewą ręką. Ćwiczenia stymulacyjno-korekcyjne tak usprawniają pisanie, by dziecko mogło dostatecznie radzić sobie w wykonywaniu ćwiczeń wymagających drobnych, precyzyjnych ruchów ręki. Głównym celem tych ćwiczeń jest dostatecznie szybkie i czytelne pismo.

Dzieciom leworęcznym, zarówno tym, które uczą się pisać ręką prawą jak i tym, które pozostają przy pisaniu ręką lewą, często potrzebne są dodatkowe ćwiczenia. Ćwiczenia te mogą być prowadzone zarówno przez nauczyciela, psychologa jak i samych rodziców. Ćwiczenia, które mogą przeprowadzać nauczyciele przy pomocy rodziców w domu prowadzą się do: prawidłowego ustawienia ręki dziecka, rozluźnienia mięśni, uruchomienia stawu nadgarstkowego oraz zwiększenia precyzji, a zarazem szybkości ruchów. Jeżeli pismo dziecka jest krzywe, a litery „kanciaste”, należy sprawdzić czy przyczyną tego nie jest zbyt silne ściskanie obsadki powodowane nadmiernym napięciem mięśni, z obserwacji wynika, że często zdarza się to w przypadku dzieci leworęcznych w klasie pierwszej. Może być to skutek stresu wywołanego upomnieniami nauczyciela lub rodziców odnośnie stanu pisma. Aby ten stan rzeczy zmienić należy w sposób łagodny i delikatny rozmawiać z dzieckiem oraz masować mu dłonie w celu zmniejszenia napięcia, co z reguły wystarcza podczas ćwiczeń, aby dziecko poprawiło kształt pisanych liter. Jeżeli takiego typu zabiegi nie skutkują, należy z takim dzieckiem wykonywać dodatkowe ćwiczenia, o których mowa poniżej, polegające na rysowaniu kredą na tablicy, grubym ołówkiem po kartonie oraz malowanie pędzlem na papierze szlaczków przypominających litery, itd. W przypadku wyjątkowych trudności u dziecka należy pozwolić mu na pisanie długopisem lub ołówkiem nie wymagając pisania piórem atramentowym, aby usunąć przynajmniej część tych trudności jakimi są zamazywanie napisanego tekstu małym palcem lewej ręki.

Zajmowanie się leworęcznym dzieckiem powinno sprowadzać się do udzielenia mu niezbędnej pomocy pedagogicznej i psychologicznej. Dzieci leworęczne potrzebują specjalistycznej pomocy, która umożliwiłaby im przystosowanie się do świata osób praworęcznych i normalne w nim funkcjonowanie bez dodatkowych stresów spowodowanych „innością”.

Jedynym warunkiem koniecznym do prawidłowego rozwoju dziecka, który dotyczy zarówno dzieci lewo- i praworęcznych jest atmosfera wokół dziecka, taka, aby nie czuło się ono wyobcowane ze środowiska kolegów. Ważnym elementem pracy z dzieckiem leworęcznym jest możliwie jak najwcześniejsza diagnoza, która zmierza do poznania postawy samego dziecka wobec własnej leworęczności. Obejmuje ona ocenę nie tylko samej lateralizacji, ale i rozwoju motoryki rąk, orientacji w schemacie ciała i przestrzeni.

Kształtowanie właściwych postaw wobec leworęczności jest „kluczem” do sukcesu na niełatwej drodze zdobywania wiedzy w szkole i poza nią.

Terapia pedagogiczna jako działalność dydaktyczna i wychowawcza wymaga sformułowania zasad postępowania, by nauczyciel chcący pomóc dziecku leworęcznemu, które ma problemy w nauce pisania mógł zrealizować założone cele. Owe zasady wynikają z ogólnych zasad dydaktyki i metodyki nauczania początkowego, jednak dodatkowo uwzględniają specyfikę pracy z dziećmi, u których ręką dominującą jest ręka lewa. Umiejętne postępowanie z dziećmi leworęcznymi pozwala uchronić je przed niepowodzeniami, uodpornia je na różnego rodzaju urazy, pomaga znieść czekające je trudności i umożliwia prawidłowy rozwój osobowości.

Bibliografia

- Bogdanowicz M., *Leworęczność u dzieci*, Warszawa 1992.
Spionek H., *Dziecko leworęczne*, Warszawa 1961.